

ÉLET MŰVELTSÉG ÉS

HOGYAN SZÜLETTEK A FINN NÉPFŐISKOLÁK ?

Van egy ősi erdélyi népszokás: a kaláka. Ha valakinek leég a háza, a falu népe közösen felépíti, néhány munkanapot szánva az együttes erőfeszítésre. A hirtelen özvegyen maradt sokgyermekes asszony földjét fölshántják, bevetik. Ha a falu egykori jótevője nehéz helyzetbe jut, s már napszámosokra sem telik neki, számíthat rá, hogy egy szép reggelen a székelyek megjelennek az udvarán igásszekérrel s örökre megbántódnának, ha nem fogadná el felajánlott segítségüket.

Nagyobb sértés aligha érhet egy falusit, mint ha nem hívják kalákába.

Húsz esztendő óta az iskolák, faluotthonok, tejszövetkezetek is így születtek Erdélyben, semmiből, önként felajánlott ingyen munkaerőből. Ingyen?

Pénzzel, igaz, nehezen mérhető fel az a biztonságérzés, lelki egyensúlyt nyújtó tudat, hogy minket sem érhet többé végzetes csapás. A kalákában végzett munka boldog lázban égő, vidám napjaival megváltottuk részünket, egy közösség élő tagjává lettünk.

— Kaláka, tiszta kaláka! — mondogattam magamban a nyáron Finnországban, egyik népfőiskolából a másikba utazva. S most, mikor a finn félszigetre súlyos megpróbáltatás nehezedik, hiszem, hogy a népfőiskolákban nevelkedett nemzedék megtalálja a követendő utat. *Egy hárommillió nemzet, melynek ötvenkét népfőiskolája van, szenvedhet, de nem vesztet el. A népfőiskolák szerepe éppen az, hogy a hárommillió finn ugyanannyi öntudatos és talpraesett embert jelentsen. Minden nép annyit ér, amennyi tagjára valóban lehet számítani. A számításnál azonban nem elég a közömbös és tétlen emberek számát a lendületes, építő emberek számából egyszerűen levonni, mert tehetetlenségi erejük hátráltatja a munkát. Az ötvenkét népfőiskola által a finnek elérték, hogy a céltudatos, pezsgő fejlődés a forgalomtól távoleső vidékeken, a rengeteg mélyén, öblök partján, csöndes szigeteken is megindult s így — napfényben és viharban egyaránt — minden finnre lehet számítani.*

A lahtii, hartolai és jAMILAHTII népfőiskola és a JOENSUUI szabadegyetem személyes megismerése alapján nemcsak a népfőiskolák célkitűzéséről, hanem keletkezésük körülményeiről is beszámolhatok. Születésük rendkívül jellemző a finn lelkületre.

Már negyven esztendővel ezelőtt azzal a tudattal indították meg a népfőiskolák felállításáért folytatott harcot, hogy egy emberöltőnyit késnek, mert az első ébresztgetések a hatvanas években hangzottak el. A népfőiskolai munka úttörői közül ROPE KOJONEN hétgyermekes tanító nevét

kell megjegyeznünk, aki idő előtt meghalt a túleröltető küzdelemben. De elérte, hogy földszintes falusi iskolája Suomi legnépesebb, négyemeletes népfőiskolájává fejlődött és amellet a népfőiskolai intézmény általános anyagi helyzetét is megszilárdította.

A népfőiskolák nem állami intézmények. A munka megindulásakor még államsegélyt sem kaptak. Erejük éppen abban rejlik, hogy a népaldozatkésztségéből, olthatatlan tudásszomjából született.

Mintaképül a dán népfőiskolát vették. A suomibeli népfőiskola mégis jellegzetes finn intézmény lett — külső és belső okokból.

A dán népfőiskola például magánvállalkozás, a finn népfőiskola kivétel nélkül egy közösség: község, szövetkezet, egyház alapítása. *A leggyakoribb esetben egy vidék tíz-tizenöt községe áll össze, hogy megteremtse felserdült fiai és leányai számára a népfőiskolát.*

A másik különbség pénzügyi okokból származott. Az állam ugyanis csak a földmivesiskolákat és a gazdaaszony-iskolákat részesítette anyagi segítségben. (Ötvenhét háztartási iskola és közel száz földmivesiskola működik Finnországban, a népfőiskolákon kívül.) A küszködő népfőiskolák tehát a gyakorlati gazdasági oktatás számára is megnyitották kapujukat s így hozzájutottak az államsegélyhez. Míg tehát Dániában az ismeretterjesztés és a lelki nevelés tárgyai tették a népfőiskola tananyagát, a finn népfőiskolák a testi munkára is nagy gondot fordítottak.

A népfőiskolák történetében az a felemelő, hogy *a fenntartás gondjai megoszlanak a vezetők, a tanulók és a végzett növendékek között.* (Akárcsak az erdélyi kollégiumokban: a sorra-főző úriházak, az ételhordó diákok, húst adományozó mészárosok, a kollégium számára lepedőt és törülközőt szövő asszonyok hagyományos kalákájában.)

A finn parasztfjúság leleményessége kifogyhatatlan, ha a népfőiskola fenntartásáról van szó. A fiúk kis könyvkereskedést nyitnak az iskolában, a lányok szappant főznek eladásra.

Az igazgató nyáron üdülőotthonnak rendezi át az intézetet, a tóparti fák alatt tizenhétéves gazdaleányok helyett helsinki öreg hölgyek sétálgatnak. A tornatermet kiadják a helyi testező-egyesületnek, a dísztermet szövetkezeti előadások céljaira.

A népfőiskola annyira „közügy”, hogy „magánüggé” válik, emlékké és kötelességgé. A volt köztársasági elnök, Relander, büszkén mesélte, hogy fegyelmző képességét népfőiskolai tanító korában szerezte. De épp ily büszkén emlékezett vissza növendékkorára az egyetemi professzorné, a tejesleány és a fodrászkisasszony.

Valamennyien kötelességüknek érzik, hogy munkahelyükön továbbra is szívükön viseljék a népfőiskola ügyét. Ha az épület leég — ami a finn faépítkezéseknél igen gyakori —, a volt növendékek országszerte összejöveleket tartanak s a tiszta jövedelem az iskoláé. *Maila Talvio*, a legnagyobb finn író, a hartolai népfőiskolát teremtette meg szóval és tollal. A képeket a fővárosi festőművészek ajándékozták, a könyvtárat a nagy kiadóvállalatok. A gerendás mennyezetű, tágas termek falán hagyományos finn gyapjuszőnyegek függnek, a növendékek kezemunkája. A „szülőföldünk múzeumá”-ba pedig a hartolai parasztlakosok hozták össze egy ősi gazdaház hűséges berendezéséhez szükséges bútorokat, eszközöket, ruhákat.

A „szülőföldünk múzeumá”-ban tartott ünnepélyek ébresztik rá igazán a növendékeket a népükért való felelősségérzetre. Mert mire is

képesít tulajdonképpen a népfőiskola? Szakképzettségnek hat hónap kevés. A tanterv pedig egészségtanban, történelemben, közgazdaságtanban egyaránt a multból szövődő jelen s a jelenben csírázó jövő érzékeltetésére szorítkozik. Kik nevelődnek tehát a finn népfőiskolákban?

A vidék leendő vezetői, azok a fiúk és leányok, akiknek életet kell teremteniök a szétszórt templomfalvakban. Két-három kilométerre áll egy-egy gazdaház, nyolc hónapig tart a tél. Műkedvelősködő jóakarattal itt aligha lehetne lendületes szellemi életet, fejlődő termelést, tökéletesedő háztartásokat teremteni. Ide a hazatérő népfőiskolások kellenek, akik megtanultak gondolkodni és ítélni, földmíves köröket vezetni, tornaegyletet szervezni, szövőtanfolyamot indítani, templomot díszíteni, beteget ápolni, tanulmányi kirándulásokat rendezni. S ha vidékfejlesztő munkájukban megakadnának, a népfőiskola — hatalmas szellemi áramfejlesztő telep — tanáccsal szolgál, segít...

Hogyan lehetne nálunk is általánossá tenni a népfőiskolákat? Mit lehetne a finn példából megvalósítani?

Kérdéssel kell felelnem. Mit nem lehetne ebből az egyszerű, lépésről-lépésre kiépülő iskolatípusból megvalósítani?

Túl a villanyhuzalok hálózatán, a tanyák és falvak téli magányában hányan várnak a hívó szóra!

Sz. Weress Jolán

A BÖLCSŐSKE

A karácsonyi népszokások megfigyelésénél, leírásánál és szépirodalmi felhasználásánál igen mostohán bánt eddig az irodalom azokkal az alakoskodó játékhagyományokkal, amelyek szereplői a *nép leánygyermek*ei. A karácsonyi játékok gazdag sorából a fiúk népi humorral fűszerezett betlehemesét, a háromkirály köszöntését és az eredetében máig kissé homályos regös énekeket eléggé bemutatja a néprajztudomány.

De mindössze egyetlen hiteles adat van eddig az irodalomban a magyar leányok bájos karácsonyi bölcsőske-játékáról. 1872-ben Török Sándor feljegyezte, hogy Székesfehérvárott fehér ruhás leánykák karácsonyeste házról-házra járnak. Karácsonyi éneket zengedeznek és az egyik leányka kicsiny bölcsőt ringat a szoba közepén. Sajnos, ez az egyetlen játékleírás is csak az énekek szövegét örökítette meg. A dallamokat, amelyek a bölcsőringatás ritmusát és igazi báját szemléltetnék, nem közölte a Magyar Népköltési Gyűjtemény.

A magyar gyermekvilág leánytagjait bizonyára nem kevésbé vonzza az ünnepi játék, az alakoskodás és a kegyes adománygyűjtés kedves keveréke. Van rá ékes példa, hogy ahol tehetik, magukra öltik a színes betlehemes jelmezeket. A mezőkövesdi kerekarcú barna matyóánykák egyike angyalnak, hárman pásztornak, a csapat vezetője pedig Jancsikának öltözik karácsonykor és e fiúknak való szerepben végigbetlehemezik a helységet. Egy régebbi híradás szerint a Balaton mellett Diszel községben is leányok betlehemeznek. A pestmegyei Csömörön pedig három leányka alakítja a háromkirályt. Boldizsár néven nevezi közülök magát az, aki a kivilágított csillagot viszi hosszú rúdon. Gáspár és Menyhárt